

УДК 331.101.3:338.43:658.114.5

Г. В. Сиротюк,
к. е. н., доцент, в. о. завідувача кафедри економіки,
Львівський національний університет природокористування
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8740-7959>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.15.36

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

H. Syrotyuk,
PhD in Economics, Associate Professor, Acting Head of the Department of Economics,
Lviv National Environmental University

HUMAN CAPITAL AS THE BASIS OF SOCIALLY RESPONSIBLE BUSINESS IN THE AGRICULTURAL SECTOR

У статті досліджено сутність людського капіталу, проблеми розвитку та властивості, що йому притаманні. Вказано на аспекти, які доводять, що людський капітал є важливим чинником для соціально відповідального бізнесу, а саме: освіта і навчання; соціальні умови праці; співробітництво з місцевими громадами; екологічна відповідальність; інновації; корпоративна культура та етика. Одним із чинників, що перешкоджають розвитку людського капіталу в сільській місцевості, є недосконалість національної інституційної бази. Вказано на проблему щодо забезпечення достатньої кількості кваліфікованої робочої сили для відновлення економіки країни.

Обґрунтовано, що інвестування в людський капітал є важливою передумовою для створення та підтримки соціально відповідального бізнесу у сільському господарстві. Це сприяє досягненню не лише економічних цілей, але й забезпечує екологічну та соціальну стійкість. Однією з найпоширеніших форм інвестування в людський капітал є освіта, яка відіграє ключову роль у розвитку суспільства. Інвестиції у освіту сприяють зростанню кваліфікації робочої сили, підвищенню продуктивності праці, інноваційному розвитку та соціальній мобільності. Проведений аналіз частки видатків зведено бюджету України на освіту вказує на суттєві скорочення протягом останніх двох років, що пов'язано з економічними або політичними чинниками. Перераховано основні особливості інвестування в людський капітал. Однією з особливостей є оцінка впливу ефекту інвестицій у людський капітал, існує кілька індикаторів, які можна використати для його оцінки, зокрема рівень освіти, продуктивність праці та задоволеність працівників.

Наведено приклади, які демонструють, як успішні українські аграрні компанії активно інвестують у розвиток людського капіталу. Доведено, що інвестування в людський капітал стає економічно вигідним для аграрних компаній, які хочуть підтримувати високі стандарти соціальної відповідальності, серед них: підвищення продуктивності праці; зменшення втрат та ризиків; привернення та утримання висококваліфікованих фахівців; поліпшення взаємодії з громадськістю та зацікавленими сторонами.

The article explores the essence of human capital, its development challenges, and inherent properties. It highlights aspects that prove human capital is a crucial factor for socially responsible business, such as education and training; social working conditions; collaboration with local communities; environmental responsibility; innovation; corporate culture and ethics. One of the factors hindering the development of human capital in rural areas is the imperfection of the national institutional framework. The issue of ensuring a sufficient number of qualified workers for the country's economic recovery is noted.

It is substantiated that investing in human capital is an important prerequisite for creating and maintaining socially responsible business in agriculture. This not only achieves economic goals but also ensures environmental and social sustainability. One of the most common forms of investing in human capital is education, which plays a key role in societal development. Investments in education contribute to the growth of workforce qualification, increased labor productivity, innovative development, and social mobility. An analysis of the share of consolidated budget expenditures of Ukraine on education indicates significant reductions over the past two years, associated with economic or political factors. The main features of investing in human capital are listed. One of the features is the assessment of the impact of investments in human capital, with several indicators that can be used for its evaluation, such as the level of education, labor productivity, and employee satisfaction.

Examples are provided showing how successful Ukrainian agricultural companies actively invest in human capital development. It is proven that investing in human capital becomes economically beneficial for agricultural companies aiming to maintain high standards of social responsibility, among them: increasing labor productivity; reducing losses and risks; attracting and retaining highly qualified specialists; improving interaction with the public and stakeholders.

Ключові слова: людський капітал, соціальна відповідальність бізнесу, сталий розвиток, аграрний сектор, інвестиції.

Key words: human capital, social responsibility of business, sustainable development, agricultural sector, investments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Людський капітал є ключовим чинником розвитку будь-якої галузі економіки, особливо аграрної. Сучасні тенденції розвитку бізнесу вимагають не лише ефективного управління матеріальними та фінансовими ресурсами, але й високого рівня соціальної відповідальності. У цьому контексті людський капітал стає основою для впровадження принципів соціально відповідального бізнесу, що сприяє стійкому розвитку аграрного сектору.

Аграрний сектор традиційно асоціюється з важкою фізичною працею та значними ризиками, пов'язаними з природними умовами. Проте в сучасних умовах розвитку технологій та інноваційних підходів важливість людського капіталу зростає. Інтелектуальні ресурси, кваліфіковані працівники та їхня мотивація стають вирішальними факторами конкурентоспроможності аграрних підприємств. Крім того, соціальна відповідальність бізнесу, що включає піклування про працівників, дотримання екологічних стандартів і підтримку місцевих громад, набуває все більшої ваги.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням розвитку людського капіталу та соціальної відповідальності аграрного бізнесу присвячені праці науковців В. Антонюк, О. Більська, О. Васильєва, М. Ігнатенко, О. Новікова, Л. Мармуть, І. Романюк, Т. Чайка та інші. Їх дослідження вказують на те, що людський капітал є ключовим чинником для розвитку со-

ціально відповідального бізнесу в аграрному секторі. Вчені відзначають, що інвестиції в освіту, здоров'я та добробут працівників сприяють підвищенню продуктивності та стійкості аграрних підприємств. Крім того, формування та розвиток людського капіталу сприяє соціальній стабільності та екологічній відповідальності, що є важливими аспектами сталого розвитку.

Л. Мармуть і І. Романюк зазначають, що для ефективного впровадження корпоративної соціальної відповідальності необхідно створити сприятливе інституційне, економічне, соціальне, культурне та світоглядне середовище, яке формує держава та суспільство загалом. Науковці підкреслюють, що це середовище має стимулювати людей, працівників, менеджерів і бізнес-структури враховувати інтереси суспільства та відповідати за наслідки своєї діяльності, дотримуючись морально-етичних норм, раціонального використання ресурсів і енергії, забезпечення екологічної безпеки виробництва, технологій і харчової продукції, що регламентується законодавством [10, с. 134].

На думку М. Ігнатенко соціальна відповідальність спрямована на забезпечення сталого розвитку суспільства з прямим позитивним впливом на людський розвиток, удосконалення людського соціального капіталу, особистісне зростання [7, с. 387—388].

Інвестиції в людський капітал у сільській місцевості, на думку науковців [20], повинні поєднуватися з інвестиціями в економічну та соціальну інфраструктуру сільської місцевості.

Окремі наукові публікації присвячені дослідженню проблем людського капіталу в Україні, у тому числі проблем формування і втрат

людського капіталу у реаліях війни, де систематизовано загрози для його відтворення, завдання його відновлення у повоєнний час [2; 14].

Проте потребують подальшого дослідження конкретні механізми, за допомогою яких інвестиції в людський капітал сприяють соціальній відповідальності в аграрному секторі, що вказує на актуальність дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження ролі людського капіталу у формуванні соціально відповідального бізнесу в аграрному секторі та визначення його впливу на сталий розвиток підприємств.

Дослідження побудоване на використанні даних статистичного аналізу щодо ефективності інвестицій у людський капітал на підприємствах, методів системного підходу, які дозволять вивчити взаємозв'язки між елементами управління людським капіталом, соціальною відповідальністю і загальною стратегією компанії в аграрному секторі. Крім того, використано метод кейс-стаді, тобто вивчення конкретних випадків аграрних компаній, які успішно інвестують у свій людський капітал і реалізують соціально відповідальні практики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Людський капітал є важливим елементом успіху будь-якого бізнесу, особливо в аграрному секторі, де багато процесів залежать від фізичної праці, знань та досвіду працівників. Аграрний бізнес, що інвестує в розвиток людського капіталу, може краще реалізувати принципи соціально відповідального бізнесу, оскільки він має на меті не лише досягнення високих економічних результатів, але й забезпечення стійкого розвитку, збереження екологічного балансу та покращення якості життя населення.

Людський капітал — це задіяні в економіці країни (регіону, громади, фірми) людські активи, які складаються із фізичних, інтелектуальних, професіональних, мотиваційних складових зайнятого населення [3, с. 5].

Отже, людський капітал включає знання, навички, досвід, креативність та інші якості, що сприяють продуктивності працівників і організацій. Це один з найважливіших ресурсів для будь-якої компанії, оскільки саме люди генерують ідеї, здійснюють інновації та виконують операційні завдання.

Соціальна відповідальність підприємств стосується етичних зобов'язань даних підприємств перед суспільством. Щодо підприємств аграрного бізнесу, то соціальна відповідальність включає в себе дії, спрямовані на захист навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів. Це означає впровадження екологічно чистих технологій, зменшення викидів шкідливих речовин та утилізацію відходів. Також важливим аспектом є забезпечення справедливих умов праці та дотримання прав працівників, включаючи гідну оплату та безпеку праці. Підприємства повинні підтримувати місцеві громади, сприяючи їх соціально-економічному розвитку через створення робочих місць та інвестиції в інфраструктуру. Соціальна відповідальність включає прозорість у діяльності підприємств та взаємодію з громадськими організаціями для досягнення спільних цілей. Крім того, важливою є освітня діяльність, спрямована на підвищення обізнаності населення щодо екологічних проблем та здорового способу життя.

Одним із чинників, що перешкоджають розвитку людського капіталу в сільській місцевості, є недосконалість національної інституційної бази. Інвестування у людський капітал та покращення інфраструктури для повернення й розвитку національного людського капіталу є важливими завданнями для забезпечення стабільного економічного зростання України [6, с. 94—96].

Повномасштабна війна спричинила суттєві втрати людського капіталу як в аграрному секторі економіки, так і в країні загалом. До війни Україна мала досить значний обсяг людського капіталу: чисельність робочої сили у 2020 р. складала 17,7 млн осіб, а її рівень зайнятості — більше 90%, серед зайнятих високою була частка осіб із вищою освітою — 54% [16]. Хоча структура та якість кваліфікації не завжди відповідали вимогам сучасної економіки, Україна в основному забезпечувала власну економіку необхідними кадрами та сприяла трудовій міграції до багатьох європейських країн [4]. Нині постає проблема щодо забезпечення достатньої кількості кваліфікованої робочої сили для відновлення економіки країни.

Важливість людського капіталу визначається його внеском у підвищення рівня економічного та технологічного розвитку країни й продуктивності праці. Формування та накопичення людського капіталу сприяє технологічному й соціальному прогресу суспільства, за умови постійного вдосконалення його якісних параметрів та відповідності вимогам більш прогрес-

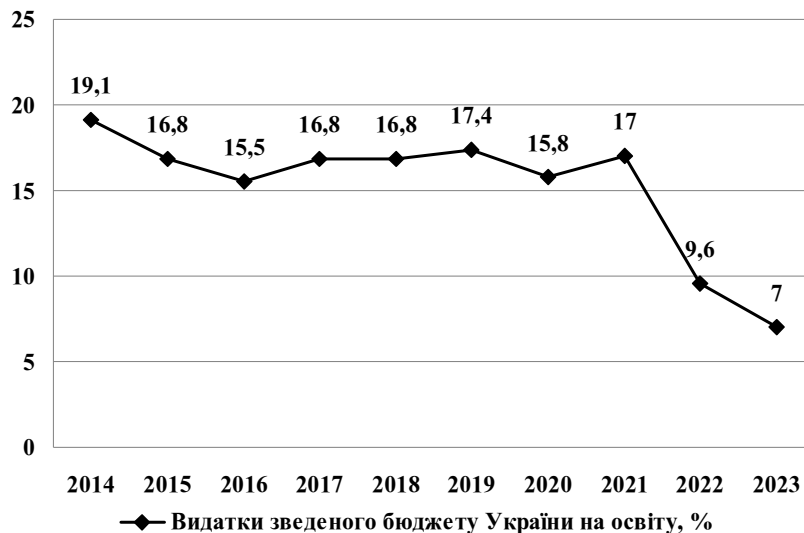

Рис. 1. Динаміка витрат зведеного бюджету України на освіту

Джерело: побудовано за даними Міністерства Фінансів України [12].

сивних технологій, а також ефективного використання наявного людського капіталу в країні.

Людський капітал є фундаментальним чинником для соціально відповідального бізнесу в аграрному секторі з огляду на наступні аспекти:

1. Інвестування в навчання та розвиток працівників сприяє підвищенню їхньої продуктивності та якості роботи, що в кінцевому результаті підвищує конкурентоспроможність підприємства. На думку Т. Чайки ймовірність того, що компанію покине працівник, який пройшов перепідготовку, суттєво нижча, ніж щойно прийнятий працівник [17, с. 123—126].

2. Забезпечення безпечних та здорових умов праці сприяє зниженню травматизму та підвищенню задоволеності працівників. Соціально відповідальні підприємства впроваджують програми з охорони праці та здоров'я, що позитивно впливає на мотивацію та лояльність працівників.

3. Аграрні підприємства, що взаємодіють із місцевими громадами та враховують їхні потреби та інтереси, сприяють соціальному та економічному розвитку регіону, що сприяє стабільності місцевих громад і позитивно впливає на аграрний бізнес.

4. Людський капітал, орієнтований на екологічну відповідальність, допомагає впроваджувати екологічно чисті технології та практики, що сприяє збереженню природних ресурсів та зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище.

5. Підготовлені та мотивовані працівники здатні впроваджувати інноваційні рішення та технології, що підвищують ефективність виробництва та зменшують витрати.

6. Людський капітал є основою для формування корпоративної культури та етичних норм, які сприяють відповідальному веденню бізнесу, оскільки працівники, які дотримуються високих стандартів етики, допомагають запобігати корупції, недобросовісній конкуренції тощо.

Інвестиції в людський капітал є необхідними для формування та підтримки соціально відповідального бізнесу аграрного сектору, що дозволяє досягати не лише економічних цілей, а й забезпечує екологічну та соціальну стійкість.

Людський капітал може мати різні форми, а звідси й способи інвестування в нього різноманітні. Найпоширенішими формами інвестування в людський капітал є: освіта, професійна перепідготовка, охорона здоров'я, пошук роботи та переїзд до іншого населеного пункту. Найважливішою, але водночас найдорожчою за вартістю та часом, є освіта.

Висока ефективність освітньої сфери досягається завдяки її інституційній спроможності, оптимальній мережі освітніх закладів, ефективному управлінському менеджменту, дієвим регуляторним механізмам та якісному аналізу і оцінці результатів діяльності за допомогою системи базових індикаторів. Виділяють три категорії індикаторів: системи освіти, освіти населення та оцінки системи освіти [15].

Зауважимо, що головним базовим індикатором системи освіти є витрати бюджету на освіту, оскільки стабільне фінансування є передумовою для підвищення ефективності закладів освіти на різних рівнях та розкриття людського потенціалу в суспільстві (Рис. 1).

Рис. 2. Особливості інвестування в людський капітал

Джерело: систематизовано та уточнено автором за даними [3; 5; 6; 10; 17].

Аналіз динаміки видатків зведеного бюджету України на освіту свідчить, що частка видатків на освіту знизилася на 12,1 пінкта з 19,1% у 2014 році до 7,0% у 2023 році. Після початкового зниження з 2014 року до 2016 року, частка видатків стабілізувалася протягом 2017—2019 років. Останні два роки характеризуються значним скороченням фінансування, що пов'язано з економічними або політичними чинниками.

Нині, одним із важливих завдань є стимулювання розвитку освіти та навчання в ключових галузях, а також залучення молоді до професій, які є стратегічно важливими для майбутнього розвитку економіки країни.

Для держави інвестування в людський капітал означає підвищення економічної активності та добробуту громадян, а для підприємства інвестиції в людський капітал означають підвищення продуктивності праці, впровадження інноваційних технологій у виробництво, підвищення конкурентоспроможності підприємства [18]. Освічені та кваліфіковані працівники здатні більш ефективно працювати, впровад-

жувати інновації та підвищувати продуктивність, що сприяє економічній стабільності компанії.

Інвестування в людський капітал має низку особливостей (Рис. 2).

Перераховані особливості роблять інвестування в людський капітал важливим компонентом стратегії розвитку як для окремих підприємств, так і для економіки країни в цілому.

Інвестиції у людський капітал є важливим чинником підвищення продуктивності та ефективності аграрного бізнесу. На важливу роль людського капіталу у формуванні соціально відповідального аграрного бізнесу вказують практичні приклади (Рис. 3).

Сучасні технології та методи управління підкреслюють важливе значення розвитку кадрів у сільському господарстві. Навички, знання та мотивація працівників стають основою для впровадження інновацій, підвищення якості продукції та оптимізації виробничих процесів.

Інвестиції в людський капітал є економічно вигідними для аграрних компаній, що прагнуть

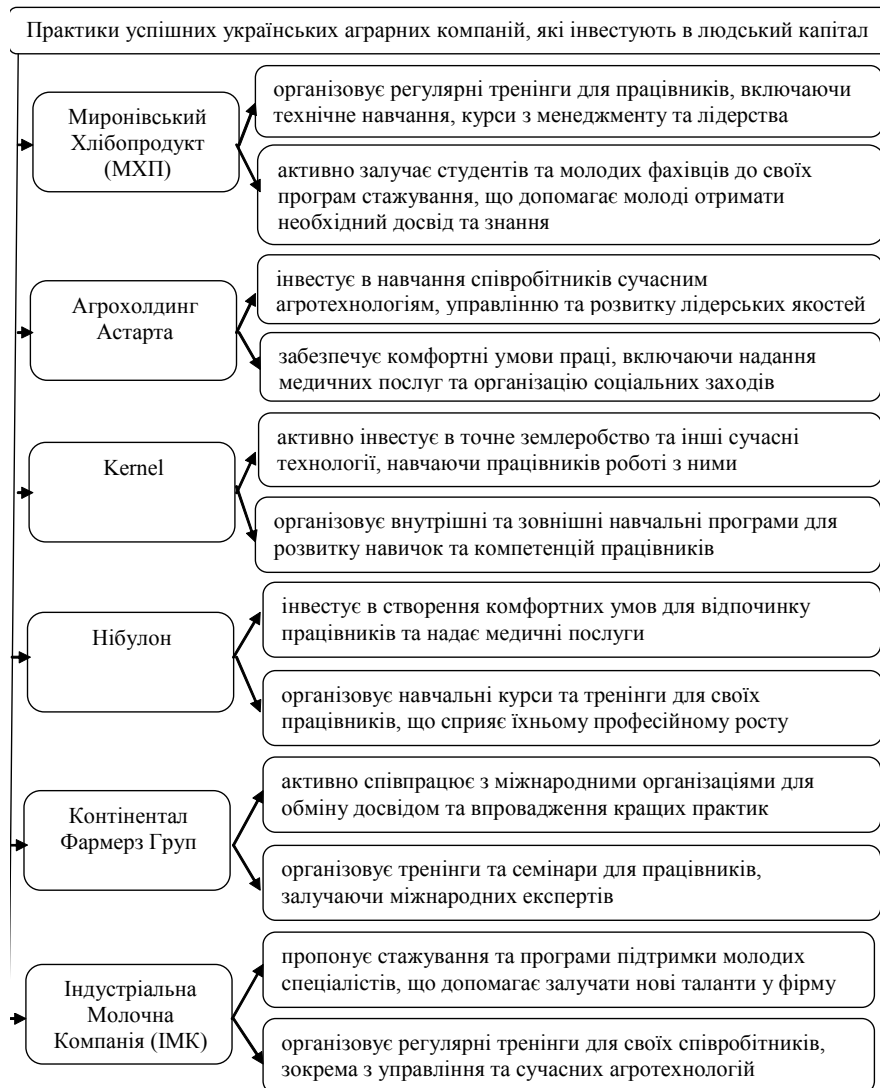

Рис. 3. Практики успішних українських аграрних компаній, які інвестують в людський капітал

Джерело: сформовано на основі [1; 8; 9; 11; 13; 19].

досягти сталого розвитку та підтримувати високі стандарти соціальної відповідальності. Це сприяє покращенню навичок та знань працівників, залученню та збереженню висококваліфікованих фахівців, зниженню витрат на підготовку нових співробітників, підвищенню ефективності виробництва та збільшенню задоволеності працівників. Крім того, інвестування в розвиток людського капіталу сприяє покращенню репутації компанії як соціально відповідального бізнесу та взаємодії з громадськістю та стейкхолдерами.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, людський капітал не лише сприяє реалізації принципів соціальної відпо-

відальності, але й є ключовим чинником успіху та сталого розвитку аграрного бізнесу. Інвестиції в навчання та розвиток працівників, підтримка їхнього здоров'я та добробуту, а також залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень сприяють економічній стабільності аграрних підприємств. Соціально відповідальні практики не лише покращують репутацію компаній та залучають інвесторів, але й забезпечують довгостроковий розвиток регіонів, підвищують рівень життя населення та сприяють зростанню продуктивності праці.

Забезпечуючи своїх працівників належними умовами праці та можливостями для професійного росту, аграрні компанії можуть досягти високих показників ефективності та конкурентоспроможності. Підтримка місцевих громад через освітні та соціальні програми

створює позитивний соціальний ефект, що сприяє зміцненню взаємодії між бізнесом і суспільством.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вдосконалення управління людським капіталом на підприємстві, яке передбачає розробку та впровадження ефективних систем і методів управління персоналом. Це сприяє максимізації потенціалу працівників через систематичний розвиток їхніх навичок і компетенцій і дозволяє компаніям швидше адаптовуватися до мінливих умов в економічному, технологічному і соціокультурному середовищі.

Література:

1. Агрохолдинг Астарт. URL: <https://astartaholding.com> (дата звернення: 10.07.2024).
2. Антонюк В. П. Втрати людського капіталу внаслідок війни як загроза повоєнній модернізації економіки України. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 20—33.
3. Антонюк В. П. Людський капітал як чинник інноваційного розвитку та об'єкт дослідження. *Управління економікою: теорія та практика*: Зб. наук. пр. Київ: ІЕП НАНУ, 2021. С. 3—12.
4. Антонюк В. П., Залознова Ю. С. Людський капітал регіонів України: проблеми відтворення в умовах гібридної та повномасштабної війни як загроза для повоєнного відновлення країни / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2023. 175 с.
5. Більська О. В. Особливості капіталізації людського потенціалу на підприємствах АПК. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2017. № 1. С. 194—204.
6. Васильєва О. І., Рибка А. О. Аналіз сучасних проблем формування та розвитку людського капіталу в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 4. 2021. С. 93—97.
7. Ігнатенко М. М. Соціальна відповідальність в агросфері України у контексті розвитку людського капіталу й міжнародної інтеграції. *Молодий вчений*. № 8 (60). 2018. С. 386—389.
8. Індустріальна молочна компанія. URL: <https://imcagro.com.ua/ua> (дата звернення: 10.07.2024).
9. Контінентал Фармерз Груп. URL: <https://cfg.com.ua/news/press-realese> (дата звернення: 10.07.2024).
10. Мармуль Л. О., Романюк І. А. Ринок праці та зайнятість населення сільських територій: теорія і практика регулювання: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 266 с.
11. Миронівський Хлібопродукт. URL: <https://mhp.com.ua/uk/glorytoUkraine> (дата звернення: 10.07.2024).
12. Міністерства Фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2023> (дата звернення: 11.07.2024).
13. Нібулон. URL: <https://www.nibulon.com> (дата звернення: 10.07.2024).
14. Новікова О., Залознова Ю., Азьмук Н. Відновлення людського капіталу України у післявоєнний період з використанням переваг цифровізації. *Журнал європейської економіки*. 2022. Т. 21. № 4 (83). С. 407—427.
15. Освіта в Україні: базові індикатори. Інформ.-стат. бюл. МОН. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuletten.pdf> (дата звернення: 14.07.2024).
16. Робоча сила України 2020: стат. зб. / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.07.2024).
17. Чайка Т. Передумови формування та розвитку людського капіталу в аграрному секторі. Пріоритети розвитку національної економіки в контексті євроінтеграційних та глобальних викликів: тези доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 2., квітень 2016. Харків: ХНУ-БА, С. 123—126.
18. Gallagher E., Billings S., Ricketts L. Human Capital Investment after the Storm. *The Review of Financial Studies*, 2023, vol. 36, issue 7, P. 2651—2684.
19. Kernel. URL: <https://www.kernel.ua/ua> (available at: 10.07.2024).
20. Yekimov S., Oleksenko R., Vokhidova M., Aytimbetov M., Kolokolchikova I., Poltorak A., Volosyuk Y. Investments in human capital in agriculture. and other authors. *E3S Web of Conferences* 452, 01005 (2023). <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202345201005>

References:

1. Agroholding Astarta (2024), available at: <https://astartaholding.com> (Accessed 10 July 2024).
2. Antonyuk, V. P. (2022), "The Loss of human capital due to the war as a threat to the post-war modernization of Ukraine's economy", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 8, pp. 20—33.
3. Antonyuk, V. P. (2021), "Human capital as a factor of innovative development and an object of research", *Upravlinnia ekonomikoiu: teoriia ta praktyka* [Economic management: theory and practice], IEP NASU, Kyiv, Ukraine, pp. 3—12.
4. Antonyuk, V. P. and Zaloznova, Yu. S. (2023), *Liuds'kyj kapital rehioniv Ukrainy: problemy vidtvorennia v umovakh hibrydnoi ta povnomasshtabnoi vijny iak zahroza dlia povoiennoho vidnovlennia krainy* [Human capital of the regions of Ukraine: problems of reproduc-

tion in the conditions of hybrid and full-scale war as a threat to post-war recovery of the country], National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industrial Economics, Kyiv, Ukraine.

5. Bilska, O. V. (2017), "Features of human capital capitalization in agricultural enterprises", Visnyk KhNAU. Seriya: Ekonomichni nauky, vol. 1, pp. 194—204.

6. Vasyliieva, O. I. and Rybka, A. O. (2021), "Analysis of current issues in the formation and development of human capital in Ukraine", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 4, pp. 93—97.

7. Ignatenko, M. M. (2018), "Social responsibility in the agrisphere of Ukraine in the context of human capital development and international integration", Molodyi vchenyi, vol. 8 (60), pp. 386—389.

8. Industrial Dairy Company (2024), available at: <https://imcagro.com.ua/ua> (Accessed 10 July 2024).

9. Continental Farmers Group (2024), available at: <https://cfg.com.ua/news/press-release> (Accessed 10 July 2024).

10. Marmul, L. O. and Romanyuk, I. A. (2015), Rynok pratsi ta zajniatist' naselennia sil's'kykh terytorij: teoriia i praktyka rehuliuвання [labor market and employment of rural population: theory and practice of regulation], Aylant, Kherson, Ukraine.

11. Mironivsky Hliboproduct (2024), available at: <https://mhp.com.ua/uk/glorytoUkraine> (Accessed 10 July 2024).

12. Ministry of Finance of Ukraine (2023), available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2023> (Accessed 11 July 2024).

13. Nibulon (2024), available at: <https://www.nibulon.com> (Accessed 10 July 2024).

14. Novikova, O. Zaliznova, Y. and Azmuk, N. (2022), "Restoration of human capital in Ukraine in the post-war period using the advantages of digitalization", Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky, vol. 21, no. 4 (83), pp. 407—427.

15. Ministry of education and science (2018), "Education in Ukraine: basic indicators", available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf> (Accessed 14 July 2024).

16. State Statistics Service of Ukraine (2020), "Labour Force of Ukraine: Statistical Yearbook", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 12 July 2024).

17. Chaika, T. (2016), "Prerequisites for the formation and development of human capital in the agricultural sector", Priorytety rozvytku natsionalnoi ekonomiky v konteksti yevrointehratsiinykh ta hlobalnykh vyklykiv, tezy dop. VIII Mizh-

nar. nauk.-prakt. konf. [Priorities for the development of the national economy in the context of European integration and global challenges, abstracts of the VIII International scientific and practical conference], vol. 2, KNUBA, Kharkiv, Ukraine, pp. 123—126.

18. Gallagher, E. Billings S. and Ricketts, L. (2023), "Human Capital Investment after the Storm", The Review of Financial Studies, vol. 36, issue 7, pp. 2651—2684.

19. Kernel (2024), available at: <https://www.kernel.ua/ua> (Accessed 10 July 2024).

20. Yekimov, S. Oleksenko, R. Vokhidova, M. Aytimbetov, M. Kolokolchikova, I. Poltorak, A. and Volosyuk, Y. (2023), "Investments in human capital in agriculture", E3S Web of Conferences 452, 01005 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202345201005>.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2024 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292